

แนวทางการพัฒนาบัณฑิตไทย

ความสำคัญของการพัฒนาบัณฑิต

ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นอุดมศึกษาสำคัญมาก เพราะเป็นมันสมองของประเทศซึ่งต้องรับผิดชอบต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต ดังนั้น 4 ปีของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจึงเป็น 4 ปีของการเปลี่ยนแปลงชีวิต เพื่อวางรากฐานความรู้ที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม พร้อมทั้งสร้างบุคลิกภาพ นิสัย ความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม ให้สามารถอยู่ร่วมกันโดยสันติ ทำงานกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนเป็นพลเมืองที่ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้อย่างเต็มความสามารถ ด้วยเหตุนี้สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องรับภาระงานหนัก ในการเตรียมคนที่พึงประสงค์สู่สังคม ให้เป็นพลเมืองที่มีความคิดเห็นถูกต้อง พึ่งตนเองได้โดยไม่สร้างภาระให้แก่ครอบครัวและไม่สร้างปัญหาเดือดร้อนให้แก่สังคม สามารถดำเนินการต่าง ๆ ได้ตามศักยภาพ เพื่อพัฒนาประเทศชาติได้อย่างมั่นคง

การเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคสารสนเทศ มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนทุกคนในสังคม นิสิตนักศึกษาจึงได้รับผลกระทบเช่นกัน ทั้งด้านการเรียน การใช้ชีวิต ความสะดวกสบาย การไม่ต้องใช้ความอดทน หรือใช้กำลังกายในการดำรงชีวิตประจำวัน ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้นิสิตนักศึกษาในปัจจุบันมีความแตกต่างจากสมัยก่อน ปัญหาของนิสิตนักศึกษาที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของสถาบัน สภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการอบรมเลี้ยงดูของแต่ละครอบครัว เมื่อวัยรุ่นเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา

จึงต้องเป็นภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในการจัดองค์กร หน่วยงาน กิจกรรม และผู้รับผิดชอบในการดูแล พัฒนานิสิตนักศึกษา ดังปรากฏในโครงสร้างการบริหารงานของทุกสถาบัน ที่ต้องมีฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษารับผิดชอบด้านนี้ แม้แต่สถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทยคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้รับการสถาปนาขึ้นเมื่อปี 2459 ก็ปรากฏหลักฐานการมีตำแหน่งบรรณรักษ์ เป็นผู้อบรม ดูแล พัฒนาผู้เรียนในหอพัก

ผู้เรียนที่อยู่ในวัย 17-19 ปี เป็นวัยวิกฤต ที่ศักยภาพทางสมองมีพัฒนาการแบบก้าวกระโดด ทำให้สถาบันอุดมศึกษาต้องเร่งหาแนวทางในการพัฒนาให้สอดคล้อง นักการศึกษาโดยเฉพาะ ชิคเคอร์ริง (Chickering, 1993) เชื่อว่า ผู้เรียนในวัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจนหลายด้านทั้งการพัฒนาความสามารถ การจัดการอารมณ์ ความเป็นตัวของตัวเอง การคบเพื่อน การสร้างเอกลักษณ์ของตนเอง การพัฒนาจุดมุ่งหมายในชีวิต และการบูรณาการความเชื่อค่านิยม คุณธรรมจริยธรรมของตนเอง พัฒนาการดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เกิดจากการที่สถาบันอุดมศึกษาจัดให้มีองค์กร หน่วยงาน กิจกรรม โครงการ และผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาให้เป็นไปตามวิถีทางที่ถูกต้อง

แม้สถาบันต่าง ๆ ได้พยายามจัดการให้มีการพัฒนาหลายด้าน แต่ผู้เรียนระดับอุดมศึกษาก็ยังมีข้อที่ควรได้รับการแก้ไขหลายด้าน ดังจะอัญเชิญพระบรมราโชวาทพระราชทาน ดังนี้

พระบรมราชาบาท

การสอนให้คนเก่งนี้ ถ้าดูเฉพาะบางแง่บางมุมอาจเห็นว่าดี ว่าสอดคล้องกับสมัยเร่งรัดพัฒนา แต่ถ้ามองให้ถี่ถ้วนรอบด้านแล้ว จะเห็นว่ากรมสอนคนให้เก่งเป็นเกณฑ์ อาจทำให้เกิดจุดบกพร่องต่าง ๆ ขึ้นในตัวบุคคลได้ไม่น้อยที่สำคัญก็มี

1. บกพร่องในความคิดพิจารณาที่รอบคอบและกว้างไกลเพราะใจร้อน เร่งจะทำการให้เสร็จโดยเร็วเป็นเหตุให้การทำงานผิดพลาด ขัดข้อง และล้มเหลว

2. บกพร่องในความนับถือและเกรงใจผู้อื่น เพราะถือว่าตนเป็นเลิศ เป็นเหตุให้เย่อหยิ่ง มองข้ามความสำคัญของบุคคลอื่น และมักก่อความขัดแย้งทำลายไมตรีจิตมิตรภาพ

3. บกพร่องในความมัธยัสถ์พอเหมาะพอดีในการกระทำทั้งปวงเพราะมุ่งหน้า แต่ทำตัวให้เด่นให้ก้าวหน้าเป็นเหตุให้เห็นแก่ตัว เอารัดเอาเปรียบ

4. บกพร่องในจริยธรรมและความรู้จักผิดชอบชั่วดีเพราะมุ่งแต่จะแสวงหา ประโยชน์เฉพาะตัวให้เพิ่มพูนขึ้น เป็นเหตุให้ทำความผิดและความชั่วทุจริต ได้โดยไม่รู้สึกละอายสะเทือน (พระราชดำรัสในพิธีทูลเกล้าถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ของ 5 สถาบัน เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2532 อ้างถึงใน พื่อของแผ่นดิน, ม.ป.ป.).

ในสภาพปัจจุบัน หากพิจารณาผู้รับผิดชอบงานทุกศาสตร์ ทุกสาขาอาชีพ อาจเห็นผลของการสร้างบัณฑิตในอดีตที่มีข้อบกพร่องตามลักษณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยไว้ ดังจะเห็นได้จากสังคมไทยที่ยังมีบัณฑิตซึ่งทำงานในตำแหน่งสูงจำนวนมากไม่น้อยที่มีความบกพร่อง ด้านความคิด พฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรม และมนุษยสัมพันธ์ ผลจากการสร้างบัณฑิตที่มีความบกพร่องดังกล่าว ย่อมเป็นอันตราย

ต่อคนที่อยู่รอบข้าง อย่างที่เห็นอยู่คือยึดถือความคิดของตนเองเป็นใหญ่ ไม่สนใจว่าผลของความคิดอาจเป็นสาเหตุของการแตกความสามัคคี ทำให้ประชาชนเดือดร้อน ประเทศชาติได้รับผลกระทบ การพัฒนาประเทศต้องชะงักงันหรือไม่ ดังนั้นการพัฒนาบัณฑิตจึงไม่ใช่การพัฒนาเฉพาะวันนี้ หากแต่ต้องวางแผนการพัฒนาที่ยั่งยืน มิถุนันมีคู่กันไปถึงอนาคตอีก 10-20 ปีข้างหน้า ที่บัณฑิตเหล่านี้จะก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งที่สำคัญในการบริหารระดับประเทศ

การพัฒนาจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม

จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม คือความนึกคิดที่แสดงออกด้วยการกระทำ อันคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นหลาย ๆ คนเป็นหลัก เชื่อกันว่าถ้าคนเรามีความคิดใดที่ฝังแน่นในจิตใจย่อมแสดงพฤติกรรมตามความคิดนั้น เช่นเชื่อว่าการตักบาตรทำบุญจะทำให้มีความสุข ผู้ที่เชื่อเช่นนั้นก็จะตักบาตรเป็นประจำโดยไม่ต้องมีใครมาบังคับให้ทำ ด้วยเหตุนี้ นักการศึกษาส่วนใหญ่จึงเชื่อว่า การปลูกฝังค่านิยม คุณธรรมจริยธรรม การอบรมสั่งสอน การจัดกิจกรรม การจัด โครงการ การจัดสิ่งแวดล้อม การให้คำปรึกษาแนะนำแก่นิสิตนักศึกษา เป็นสิ่งที่สำคัญมาก ผู้เรียนจะมีลักษณะอันพึงประสงค์ได้ขึ้นอยู่กับสถาบันที่จะบริหารจัดการ พัฒนาให้เกิดลักษณะดังกล่าว มหาวิทยาลัยทุกแห่งในโลกจึงจัดโครงสร้างการบริหารงานของมหาวิทยาลัยโดยต้องมีฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษา หรือศูนย์พัฒนานิสิต นักศึกษากำหนดอยู่ในโครงสร้างด้วย

ผู้รับผิดชอบในการพัฒนานิสิตนักศึกษาเดิมนั้นคนทั่วไปเข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษาเท่านั้น แต่ความเป็นจริงต้องเป็นหน้าที่ของทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายวิชาการ และฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษา ที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะด้านการพัฒนาจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ดังพระบรมราชาบาทความว่า

ผู้มีปัญญาและความรู้ดี เพราะมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนมากกว่าผู้อื่น ย่อมมีหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นพิเศษ ที่จะต้องทำงานให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชน การที่จะกระทำให้ได้ผลเป็นประโยชน์ ดังนั้น จำเป็นที่แต่ละคนจะต้องรู้ซึ่งถึงประโยชน์ที่แท้เป็นเบื้องต้นก่อนประโยชน์ที่แท้

มื่ออยู่ 2 ประการ คือ ประโยชน์ส่วนตัว ที่ทุกคนมีสิทธิ์จะแสวงหาและได้รับ แต่ต้องด้วยวิธีทางที่สุจริตและเป็นธรรม กับประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นประโยชน์ของชาติที่แต่ละคนมีส่วนร่วมอยู่ การทำงานทุกอย่างจะต้องให้ได้ประโยชน์ แท้ทั้งส่วนตัวและส่วนรวม ประโยชน์นั้นจึงจะสมบูรณ์ และมั่นคงถาวรเป็นผลดีแก่ชาติบ้านเมืองอย่างแท้จริง (พระบรมราชาวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร มหาวิทยาลัยมหิดล วันที่ 5 กรกฎาคม 2539)

พระบรมราชาวาทที่อัญเชิญมา สมควรที่ผู้บริหารอุดมศึกษา คณาจารย์ และนิสิตนักศึกษา จะน้อมรับไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม เป็นหลักในการพัฒนาผู้เรียนระดับอุดมศึกษาสืบไป แต่ละสถาบันควรเร่งหาวิธีการและกระบวนการในการสร้างนิสิตนักศึกษา ให้มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมมากขึ้น จะทำให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติ ตามพระราชดำรัส

การพัฒนาจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษา (2546) มาตรา 6 และมาตรา 7 ในหมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ ดังนี้

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพ กฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความรู้อันเป็นสากล มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

จากข้อความที่ระบุในกฎหมายดังกล่าว จึงให้เห็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาชาติอย่างชัดเจนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งจะดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และประเทศชาติ

แนวทางการพัฒนาบัณฑิต

การจัด โครงการและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญมากในสภาวะปัจจุบัน ที่สังคม เศรษฐกิจ และศีลธรรมอยู่ในสภาพที่ตกต่ำ รูปแบบของโครงการและกิจกรรมจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกฎหมาย คือพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 แก้ไข พุทธศักราช 2545 ที่กำหนดว่าการจัดการศึกษาต้องคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ทั้งการจัดการศึกษาในห้องเรียนและนอกห้องเรียน มีการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังต้องบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมไปในทุกรายวิชาที่สอน กิจกรรมผู้เรียนจึงไม่ใช่กิจกรรมนอกหลักสูตรอีกต่อไป สิ่งเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือ กิจกรรมผู้เรียนจะเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร เรียกว่า **หลักสูตรร่วม (Co-curriculum)** หรือกิจกรรมร่วม

หลักสูตร ซึ่งต้องมีการแก้ไขแนวความคิด นโยบาย การบริหารจัดการให้สนองตอบหลักการดังกล่าว

ภารกิจของผู้บริหาร

ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงในการส่งเสริม โครงการ กิจกรรม สื่อ สิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่ทิศทางการพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นผู้ เก่ง ดี และมีความสุข โดยบริหาร จัดการ และส่งเสริม ดังนี้

การจัดองค์กร

1. หน่วยงานอาสา

การพัฒนาผู้เรียนควรมีหน่วยงานรองรับ ในบทความนี้จะเน้นด้านการสร้างจิตสำนึกเพื่อ ส่วนรวม คือมหาวิทยาลัยจะต้องมีหน่วยงาน อาสาสมัคร ทำหน้าที่ประสานงานกับองค์กรใน ชุมชน หน่วยงานนี้ทำหน้าที่เก็บข้อมูล 2 ด้านคือ ด้านผู้ให้บริการ และผู้ต้องการบริการ ยกตัวอย่าง เช่น ในชุมชนมีหญิงชราที่อาศัยอยู่ในกระท่อมคน เดียวห่างจากมหาวิทยาลัยไป 200 เมตร ผู้เรียนสมัคร เป็นอาสาสมัครมากรอกใบสมัครไว้ว่าสามารถ ช่วยเหลือใครด้านใดบ้าง อาจารย์ที่รับผิดชอบด้านนี้ จะสัมภาษณ์อาสาสมัคร และส่งอาสาสมัครช่วยงาน ต่างๆ ตามที่แจ้งความจำนงไว้ สำหรับรายนี้ ก็จะส่ง อาสาสมัคร ไปช่วยเยี่ยมเยียนดูแลหญิงชรา ตามที่จะ ช่วยได้ อาสาสมัครจะมีแบบบันทึกการทำงาน มี อาจารย์นิเทศคอยให้คำปรึกษา และประเมินผล งานอาสาสมัครอาจเป็นงานเกี่ยวกับการ ช่วยเหลือผู้พิการ งานอ่านหนังสือให้คน ตาบอด งานสอนหนังสือให้ผู้ไม่รู้หนังสือ งานอาสาจราจร งานสอนศิลปะ งานช่วยโรงพยาบาลพัสชาติ กรอก ประวัติคนไข้ งานอาสาสมัครอาจเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรายวิชาได้ เช่นวิชามนุษย์กับสังคม อาจารย์ อาจให้ผู้เรียนต้องทำงานให้สังคมไม่ต่ำกว่า 20 ชั่วโมง โดยผ่านหน่วยงานนี้

2. หน่วยงานประสานงานองค์กรเอกชน มหาวิทยาลัยที่ไม่มีบุคลากรพอในด้านของงานด้าน บำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม อาจประสานงานกับ องค์กรเอกชน ให้เป็นผู้ฝึกอบรมและน่านิสิต นักศึกษาผู้ประสบการณ์ทำงานให้แก่สังคมได้ เช่น สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์แห่งประเทศไทย เป็น องค์กรที่ฝึกเยาวชนสตรีให้ทำงานเพื่อสังคม องค์กร ศาสนาต่าง ๆ สมาคมยุวพุทธ สโมสรต่างๆที่พร้อม ฝึกเยาวชนให้ทำงานเพื่อผู้อื่น การร่วมมือจากองค์กร เอกชนภายนอกทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง และทำให้มหาวิทยาลัยมีการสร้างสัมพันธ์กับชุมชน และหน่วยงานภายนอกมากขึ้น

จัดกิจกรรม

สถาบันอุดมศึกษาอาจจัดกิจกรรมเพื่อให้ นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อผู้อื่น ผ่านทางกิจกรรม ทั้ง 2 รูปแบบคือ

1. กิจกรรมพัฒนาที่สถาบันจัดให้ นิสิตนักศึกษา เช่น จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ พัฒนาสถาบันของตน วัด สิ่งสาธารณประโยชน์ ลอกกุ คลอง การศึกษานอกสถานที่ การเชิญวิทยากร มาให้ความรู้ การฝึกงาน การให้ทำงานระหว่างศึกษา
2. กิจกรรมที่ผู้เรียนจัดเอง รูปแบบเดิมเป็นการจัดกิจกรรมที่เป็นของผู้เรียน จัด โดยผู้เรียน แบบนี้ยังคงมีอยู่ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการ พัฒนาความเป็นผู้นำ การจัดการ ตลอดจนการฝึกการ ดำเนินงานในกลุ่มสมาชิกของตนเอง เพื่อให้เกิดการ เรียนรู้ ในรูปของสโมสร หรือชมรมต่าง ๆ

ในส่วนข้อที่ 1 ที่ต้องปรับเปลี่ยนจากรูป แบบเดิมคือ ต้องมีการวางแผนร่วมกันเพื่อให้ โครงการและกิจกรรม เป็นหลักสูตรร่วม สถาบันการศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนพัฒนา ความสามารถของตนเองตามศักยภาพ โดยมี วัตถุประสงค์ให้ผู้เรียน

1. เข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ให้ผู้เรียนเกิดความสุขที่ได้เรียนรู้และพัฒนาในรายวิชาที่เรียนและกิจกรรมนิสิตนักศึกษา

2. พัฒนา “องค์รวมของความเป็นมนุษย์” ให้สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม

3. สนองนโยบายชาติ ในการสร้างเยาวชน ให้เป็นผู้มีศีลธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัยและมีคุณธรรม

4. ปลุกฝังจิตสำนึกในการทำประโยชน์เพื่อสังคม

จากสาระสำคัญของการพัฒนาเยาวชนดังกล่าว ผู้บริหารการศึกษาจะต้องมีคณะกรรมการจัดหลักสูตรร่วมประกอบด้วย ผู้บริหารวิชาการ ผู้บริหารกิจการนิสิตนักศึกษา คณาจารย์ และผู้เรียน เพื่อช่วยกันคิดโครงการให้สอดคล้องกับธรรมชาติของสถานศึกษา สอดคล้องกับความต้องการลักษณะของผู้เรียน และจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม

ภารกิจของอาจารย์

อาจารย์จะต้องปรับแผนการสอนให้สามารถแทรกความรู้ ค่านิยม ความคิด และการปฏิบัติให้นักศึกษาได้มีโอกาสทำงานให้ผู้อื่นและสังคมโดยไม่คำนึงถึงผลตอบแทนใด ๆ อาจารย์อาจดำเนินการได้ดังนี้

1. พุดคุยอย่างไม่เป็นทางการ หรือประชุมร่วมกับอาจารย์ฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษา เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม กำหนดรูปแบบ วิธีการ ช่วงเวลา เพื่อนำไปลงไว้ในแผนการสอนของอาจารย์

2. ดำเนินการตามแผนที่คิดไว้ร่วมกัน

หรือคิดเองใหม่ ให้สอดคล้องกับสาระวิชาที่สอน โดยที่กิจกรรมนั้นจะไม่รบกวนเวลาเรียนวิชาอื่นของผู้เรียน

3. อาจารย์ควรเป็นตัวอย่างในการพานักศึกษาปฏิบัติงานในชุมชน เช่นพานักศึกษาไปปลูกต้นไม้ที่วัด หรือบริเวณชุมชนใกล้เคียง

4. บอกเรื่องราว ยกย่องชมเชยผู้ที่ทำงานให้ชุมชน ให้นักศึกษานักศึกษาฟังเมื่อมีโอกาส

5. ให้นำรายงานเกี่ยวกับผู้ที่ทำความดีให้แก่ประเทศ และโลก

6. ร่วมกับรายวิชาอื่นหรือชมรมนิสิตนักศึกษา ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมจิตใจ ร่างกาย เงินทอง ความรู้ ที่สามารถอุทิศให้ผู้อื่นได้

7. ให้ถือว่าการพัฒนาคุณธรรมเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา ที่ผู้เรียนควรได้รับการยกย่องให้เกียรติ และได้คะแนนจากการอาสาสมัครทำงานเพื่อผู้อื่น การทำรายงาน การปฏิบัติจริง ตลอดจนการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสถาบัน และสังคม

โครงการเสนอแนะ

โครงการที่สถาบันการศึกษาสามารถจัดให้เป็นหลักสูตรร่วมกับรายวิชาต่าง ๆ ที่เปิดสอนในสถาบันการศึกษา โดยสอนแบบบูรณาการ การปฏิบัติ ร่วมกับกิจกรรม ดังนี้

1. โครงการพัฒนาปัจเจกบุคคล

โดยที่ผู้เรียนมีความแตกต่างกัน การพัฒนาจึงต้องมีความหลากหลาย โครงการพัฒนาสามารถแยกกิจกรรมได้ต่าง ๆ ซึ่งจัดร่วมกับรายวิชาที่สอน หรือจัดร่วมกับชมรมชุมนุมต่าง ๆ ได้ดังนี้

1.1 กิจกรรมพัฒนาปัญญา เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นร่วมกับรายวิชา เช่นการทดลองนอกชั้นเรียน การโต้วาที การสาธิตการพัฒนาความคิด เหตุผล และการตัดสินใจ โดยที่กิจกรรมนับเป็นส่วนหนึ่งของรายงาน หรือ โครงการในรายวิชาต่าง ๆ ได้

ส่งเสริมให้ใช้ความสามารถทางปัญญาใช้ความรู้ที่เรียนมาสอนชาวบ้านในชุมชน เช่น การสอนหนังสือให้เด็กเร่ร่อน เด็กที่ป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล การสอนชาวบ้านให้ทำบัญชีครัวเรือน การทำปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น

1.2 กิจกรรมพัฒนาความสามารถ

พิเศษ ผู้เรียนหลายคนมีความสามารถพิเศษ เช่น เล่นดนตรี ร้องเพลง วาดภาพ แต่งคำประพันธ์ ประดิษฐ์สิ่งของ ตลอดจนความสามารถทางการกีฬา จึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมให้โอกาสผู้มีความสามารถได้ค้นพบตนเองมากขึ้น ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมสนับสนุนให้ใช้ความสามารถต่าง ๆ เหล่านี้เพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น เช่นการจัดแข่งขันกีฬาในชุมชน สอนร้องเพลง วาดภาพ ให้แก่นักเรียนในโรงเรียน ใกล้เคียง หรือเด็กด้อยโอกาส ฯลฯ

1.3 กิจกรรมเสริมสร้าง

อุดมการณ์ วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องช่วยกันกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกและอุดมการณ์ ผู้บริหารต้องพยายามจัดกิจกรรมให้รู้จักคุณค่าของการทำประโยชน์ให้แก่ครอบครัว โรงเรียน และสังคม ตลอดจนให้รู้จักคุณค่าของตนเอง เพื่อจะได้จะได้รักชีวิตอยากมีชีวิตเพื่อทำประโยชน์ให้แก่คนอื่นมากขึ้น โดยกิจกรรมอาจจัดเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาให้ผู้เรียนได้คิดทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น เช่นการเยี่ยมเด็กกำพร้า การจัดกิจกรรมให้บ้านพักคนชรา บ้านเมตตา การทำสวนดอกไม้ในมหาวิทยาลัย การพัฒนาสิ่งแวดล้อมรอบสถาบัน การช่วยเหลืองานบ้านในครอบครัว เป็นต้น การกำหนดให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอเป็นวิธีการสร้างจิตสำนึกเพื่อผู้อื่นได้โดยที่ผู้เรียนจะรู้สึกถึงว่าถูกบังคับให้ทำความดี

2. โครงการกิจกรรมเสริมสมรรถภาพทางกาย

มหาวิทยาลัยควรสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาสุขภาพอนามัยของนิสิตนักศึกษาด้วยการส่งเสริมให้ออกกำลังกายเป็นนิสัย การรับประทานอาหารอย่างถูกต้องครบตามหลักโภชนาการ ให้เห็นความสำคัญของการรักษาสุขภาพอนามัย ซึ่งจะทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อยารักษาโรค และลดภาระของครอบครัวที่จะต้องดูแลหากคนในครอบครัวมีโรคภัยไข้เจ็บ นอกจากนี้ การมีรูปร่างสมส่วนไม่อ้วนเกินไป ทำให้เสริมบุคลิกภาพอีกด้วย ผู้เรียนจึงต้องคำนึงในเรื่องของการพัฒนาสุขภาพ ใช้ประสบการณ์และความรู้ไปเผยแพร่ให้คนรอบข้างในชุมชน

3. โครงการพัฒนาจิตใจ

โครงการพัฒนาจิตใจ อาจจะอยู่ในโครงการพัฒนาปัจเจกบุคคลได้ แต่เพื่อเน้นให้เห็นว่า โครงการนี้ไม่ใช่พัฒนาตนเองอย่างเดียว เป็นการพัฒนาควบคู่ไปกับสังคมด้วย คือการพัฒนาให้รู้จักตนเองเข้าใจตนเองแล้ว ต้องรู้จักและเข้าใจผู้อื่นด้วย โครงการนี้อาจจัดกิจกรรมเช่น

3.1 กิจกรรมทำบุญตักบาตร ทุกสัปดาห์

3.2 กิจกรรมการทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น การมีเมตตาต่อเพื่อนที่พิการ ไม่ล้อเลียน ไม่ทำลายเพื่อน ให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่ถูกต้อง

3.3 กิจกรรมการฝึกปฏิบัติธรรม เพื่อฝึกการอดอาหารเย็น อดความสวยงาม ฝึกการทนทนนั่ง ทนสวด ทนเจ็บปวด เพื่อให้ร่างกายและจิตใจมีความแข็งแกร่งทนทานมากขึ้น การฝึกปฏิบัติธรรมจะทำให้คนมีเวลาที่จะคิดสร้างสรรค์มากขึ้น การมีจิตใจที่ดียอมนำไปสู่การกระทำที่ดี เมื่อคิดดีได้ก็ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นการช่วยเหลือสังคมได้อีกทางหนึ่ง

3.4 กิจกรรม ลด ละ และ เลิก
อบายมุข ฝึกให้เห็นโทษของการพนันฟุตบอลที่

ให้คนตายทั้งเป็น คือ เป็นหนี้ตลอดชีวิต ทำผิดซ้ำสอง คือเมื่อไม่มีเงินใช้หนี้ก็ขโมย ปล้น หรือ โกง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้ความรู้ และการป้องกันที่ดี เพื่อไม่ให้ผู้เรียนหลงผิดไปเล่นการพนัน เที่ยวกลางคืน หรือเสพยาเสพติด อันเป็นอันตรายต่อตนเอง ทำให้ครอบครัว และสังคมเดือดร้อน

3.5 สนับสนุนให้ผู้เรียนมีสมุดทำความดี บันทึกความดีที่ตนเองทำอย่างเป็นจริง และมีสัจจะในการบันทึกสิ่งที่ทำด้วยความภาคภูมิใจ การส่งเสริมให้ทำความดีเป็นการสร้างนิสัยให้อยากช่วยผู้อื่นหรืออยากทำอะไรให้ผู้อื่นมากขึ้น

4. โครงการพัฒนาสังคม

ผู้เรียนพึงได้รับการพัฒนา ให้รู้ว่าควรมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างมี เพราะสังคมดีก็ทำให้คนที่อยู่ในสังคมมีความสุข กิจกรรมที่จัดได้แก่

4.1 กิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม เช่นร่วมปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ การทำความสะอาดบริเวณรอบๆมหาวิทยาลัย การช่วยเหลือขยะในชุมชน การช่วยตัดหญ้า ทำสวนหย่อม เป็นต้น

4.2 กิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์ เช่นการช่วยพับผ้าลินในโรงพยาบาล การสอนหนังสือให้เด็กจรจัด การเป็นอาสาสมัครหน้าโรงเรียน เป็นต้น

4.3 กิจกรรมงานวันสำคัญและประเพณี เช่น วันพ่อ วันแม่ วันเข้าพรรษา วันไหว้ครู วันลอยกระทง วันสุนทรภู่ วันภาษาไทย ฯลฯ

4.4 กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด จัดให้ความรู้ความแก่ชุมชนด้านวิธีป้องกัน แก้วใจ และรณรงค์ให้ ลด ละ เลิกสิ่งเสพติด

4.5 กิจกรรมเผยแพร่ประชาธิปไตย ให้ความรู้ชุมชนในเรื่องการปกครองระบอบ

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

5. โครงการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม

ศิลปวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติที่ควรสืบทอดโดยอนุชนรุ่นหลัง ผู้บริหารจึงควรจัดกิจกรรมในโครงการนี้ดังต่อไปนี้

5.1 กิจกรรมการแสดงดนตรี นาฏศิลป์ ละคร ร้องเพลง

5.2 กิจกรรมประกวดร้องเพลง ดนตรี ภาพวาด ภาพถ่าย สิ่งประดิษฐ์ คำขวัญ เรียงความ คำประพันธ์ ใ้ว่าดี เป็นต้น

5.3 กิจกรรมนิทรรศการ นิทรรศการ สิ่งที่ได้จากกิจกรรมประกวด เช่น ภาพวาด สิ่งประดิษฐ์ คำขวัญ เรียงความ และคำประพันธ์

5.4 กิจกรรมวันประเพณีต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวันศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมวันสงกรานต์ กิจกรรมวันทำบุญเดือนสิบ เป็นต้น

การจัดกิจกรรมร่วมกับรายวิชาที่สอนจะทำให้ผู้เรียนตื่นตัวที่จะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามความถนัดและความสามารถ ช่วยสร้างความเคยชินกับการทำอะไรให้ผู้อื่น เป็นฐานของการสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมได้

6. โครงการพัฒนาเศรษฐกิจในครอบครัว

สถาบันควรส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนรู้จักดำรงตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้

6.1 กิจกรรมการออม และประหยัด ฝึกให้มีการออมประจำสัปดาห์ ติดต่อธนาคารออมสิน ให้มารับเงินฝากเดือนละครั้ง ฝึกให้มีเหตุผลในการใช้จ่ายและเห็นความสำคัญของการออมเงินไว้ใช้ในเวลาที่จำเป็น และยังเป็น การช่วยพ่อแม่ผู้ปกครองได้ในยามฉุกเฉินได้อีกด้วย

6.2 กิจกรรมการลดรายจ่าย จัดวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้บริโภคที่ฉลาด ลดการใช้

จ่ายฟุ่มเฟือย เห็นคุณค่าของเงิน พยายามช่วย
ครอบครัวลดรายจ่าย เช่น ปิดไฟ ปิดน้ำ ไม่ใช่
โทรศัพท์พูดคุยเล่น ไม่ใช่เงินในการดูหนัง ฟังเพลง เล่น
เกมหรือเที่ยวเตร่มากเกินไป

6.3 กิจกรรมการเพิ่มรายได้ ส่งเสริมให้
ผู้เรียนเพิ่มรายได้จากการใช้ความสามารถ ของ
ตนเอง เช่นปลูกผักขาย ทำสิ่งประดิษฐ์ ของชำร่วย
หารายได้พิเศษเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของ
ผู้ปกครองที่ต้องทำงานหนักเพื่อส่งเสริมการศึกษา
ของบุตรหลาน การฝึกบุตรหลานให้รู้วิธีการทำงาน
พิเศษในช่วงปิดภาค หรือ วันสุดสัปดาห์ ทำให้สร้าง
นิสัยขยันขันแข็ง รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

หลักการพัฒนาจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม

การพัฒนาจิตสำนึกเป็นการสอนด้านจิตใจ
และการปฏิบัติ ดังนั้นควรใช้หลักการสอน อบรม และ
ปลูกฝังเพื่อให้เกิดความคิดเห็นที่ถูกต้องสามารถนำไป
ปฏิบัติได้ ตามขั้นตอนที่บลูม (Bloom) เสนอไว้คือ

1. ขั้นรับรู้ ผู้เรียนรับรู้ ความหมาย
ประโยชน์ คุณค่า และผลของการมีจิตสำนึกเพื่อ
ส่วนรวม การสอนควรให้ผู้เรียนอภิปรายยกตัวอย่าง
วิเคราะห์ และสรุปผลกันเอง
2. ขั้นตอบสนอง ผู้เรียนยอมรับและมีการ
ตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เผชิญได้
3. ขั้นเห็นคุณค่า ผู้เรียนเห็นสิ่งที่ดีงามใน
วัตถุ ปรากฏการณ์ หรือข้อมูล ที่ได้รับ
4. ขั้นจัดระเบียบ ผู้เรียนรวบรวม ความคิด
ค่านิยม เปรียบเทียบ โยงความคิดความเชื่อมาเป็น
ของตนเอง
5. ขั้นเป็นลักษณะนิสัย ผู้เรียนได้ความคิด
ความเชื่อ สะท้อนออกเป็นพฤติกรรมจนเป็นลักษณะ
นิสัย

ถ้าหากอาจารย์จะต้องพัฒนาผู้เรียนให้มี
จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม จะเห็นได้ว่าการพูด
บอกเล่า บรรยาย ไม่อาจสร้างนิสัยที่จะทำอะไรให้
ผู้อื่นได้ จำเป็นต้องกระตุ้นให้เห็นความสำคัญ ต้อง
คิด วิเคราะห์ ต้องเชื่อมั่น ศรัทธา แล้วฝึกปฏิบัติ
บ่อย ๆ จนกลายเป็นลักษณะนิสัยของผู้นั้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาบัณฑิตให้มีจิตสำนึก
เพื่อส่วนรวมสำคัญอย่างยิ่ง เพราะบัณฑิตเป็นผู้ที่มี
พลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต ผู้บริหาร
ต้องสนับสนุนด้านการพัฒนาคนอาจารย์ให้มีความรู้
เรื่องการพัฒนาคน การจัดการองค์กร หน่วยงาน
สนับสนุน การพัฒนาหลักสูตรแบบชุมชนเป็นฐาน
การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การส่งเสริมกิจกรรม
อาสาสมัคร ตลอดจนความร่วมมือกับชุมชน ห้าง
ร้านบริษัท ตลอดจนองค์กรเอกชน ให้เข้ามามี
บทบาทในการพัฒนาร่วมกัน

ส่วนคนอาจารย์ต้องปรับวิธีการคิดเรื่องการ
สอนเฉพาะรายวิชาที่รับผิดชอบ เป็นการคิดที่กว้าง
ไปสู่ความรับผิดชอบในการสร้างบัณฑิตที่สมบูรณ์
ให้สังคม จึงจะไม่สอนวิชาแต่เน้นการสอนคน
มากกว่า จึงต้องปรับแผนการสอนให้มีการบูรณาการ
คุณธรรมจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อ
ครอบครัว สังคม และประเทศชาติเพิ่มเข้าไปด้วย

แม้ผู้บริหารจะจัดการทุกอย่างดีแล้ว อาจารย์
ก็ปรับการสอนแล้ว แต่ถ้านิสิตนักศึกษายังไม่ตื่นตัว
ที่จะปรับตนเอง การพัฒนาที่กล่าวมาทั้งหมดจะไม่
เกิดผล ดังนั้นนิสิตนักศึกษาในปัจจุบันจะต้องปรับ
แนวความคิดให้ก้าวหน้า มองอนาคต และเตรียม
เปลี่ยนแปลงตนเองให้พร้อมที่จะเป็นบัณฑิตที่
สมบูรณ์แบบ เพื่ออนาคตของประเทศชาติ สร้าง
ความภาคภูมิใจของตนเองและครอบครัว ที่บัณฑิต
สามารถเป็นกำลังสำคัญให้ประเทศชาติได้



เอกสารอ้างอิง

- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2543). *การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนิสิตนักศึกษา*. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- Astin, A. W. (1993). *What Matters in College?: Four Critical Years Revisited*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Barr, M. J. (1985). *Developing Effective Student Services Programs*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Barr, M. J. et. al. (1990). *New Futures for Student Affairs: Building a Vision for Professional Leadership and Practice*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Chickering, A.W. & Reisser, L. (1993). *Education and Identity*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Wallapa, D. (1995). *Teacher Education Student Development for the Changing Society*. Paper presented in International Conference on Teacher Education: Innovative Alternatives for the 21th Century. Bangkok, Thailand. 11-14 July.
- Bloom, B. (1994). *Bloom's Taxonomy*. Retrieved January, 2010 from http://en.wikipedia.org/wiki/Taxonomy_of_Educational_Objectives
- University of Delaware. (2010). *Center for Teaching and Learning*. Retrieved January, 2010 from <http://cte.udel.edu>